

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р **Юлиана Иванова Чакърова**
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

относно материалите, представени за участие в конкурс
за заемане на академичната длъжност **„професор“**
на **Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“**

по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки
професионално направление 2.1. Филология
специалност: Български език (Съвременен български език)

В конкурса за „професор“, обявен в Държавен вестник, бр. 96 от 17.11.2023 г. и в интернет-страница на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ за нуждите на Катедрата по български език във Филологическия факултет, като единствен кандидат участва **доц. д.ф.н. Константин Иванов Куцаров**, дългогодишен щатен преподавател в същата катедра.

1. Общо представяне на процедурата и кандидата

(вж. т. 1., т. 2. и т.6. на образеца за рецензия за „професор“).

Със заповед № РД-21-384 от 16.02.2024 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност **„професор“ в ПУ** по област на висше образование образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, специалност Български език (Съвременен български език), **обявен за нуждите на Катедрата по български език във Филологическия факултет (ФФ).**

Съгласно приложената професионална автобиография Константин Иванов Куцаров завършва специалност Българска филология в ПУ през 1993 г., след което работи като хоноруван преподавател по български език на чуждестранни студенти в Аграрния университет в Пловдив (1993 – 1995). От 1995 г. до 1998 г. е докторант в Катедрата по български език и защитава докторска дисертация през 2000 г. Последователно е преминал през длъжностите филолог специалист (1999 – 2001), асистент (2001 – 2003), ст. асистент (2003 – 2005) и гл. асистент (2005 – 2010), а от 2010 г. заема академичната длъжност доцент. През 2019 г. му е присъдена научната степен „доктор на науките“. През периода 2015 – 2019 г. е зам.-декан на ФФ на ПУ, а през 2019 г. е избран за декан на ФФ. През 2023 г. е преизбран на същата длъжност за втори мандат. Както се вижда, целият професионален път на кандидата е свързан с филологията и по-конкретно – с полето на българския език.

Представеният от доц. д.ф.н. Константин Куцаров комплект материали е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и съдържа необходимата информация, сред която по-важните документи са: Справка за съответствие с минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“ по чл. 29 от ЗРАСРБ и чл. 60 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ; Списък на научните трудове за участие в конкурса; Самооценка на приносите; Анотации на научните публикации; Справка за цитиранията с пълно библиографско описание на цитираните и цитиращите публикации и др.

За участие в конкурса доц. д.ф.н. Константин Куцаров е приложил общо **6 научни изследвания**, сред които три монографии и три статии.

2. Обща характеристика на дейността на кандидата

(вж. т. 3. и т. 4. на образеца за рецензия за „професор“).

Научните текстове, с които доц. д.ф.н. Константин Куцаров участва в конкурса за заемане на академичната длъжност „професор“, демонстрират **задълбочените научни интереси на кандидата в областта на конкурса, сериозните познания и професионалната му компетентност**. Наборът от публикации включва 3 монографии, които несъмнено са заявка за сериозна научноизследователска дейност: 1 публикувана монография, представена като основен хабилитационен труд за конкурса за професор (*Теоретични аспекти на звателната форма. Морфологична категория апелативност*, Пловдив, 2024); 1 публикувана монография на основата на успешно защитения дисертационен труд за придобиване на научната степен д.ф.н. (*Българските лексемни класове и учението за частите на речта*, София, 2022) и 1 монография на основата на успешно защитения дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ (*Следходността в българския език*, Пловдив, 2010). Освен тях кандидатът прилага 3 статии, свързани с проблематиката на втория му дисертационен труд и издадената на тази база монография – едната е публикувана в сборник от международна конференция в СУ, а другите две – в авторитетното издание на ФФ „Научни трудове на ПУ – Филология“.

Основният хабилитационен труд за конкурса е посветен на вокатива в българския език – форма, която се оказва устойчива, пълноценна и жизнена над десет столетия. Това прави наличието и функционирането ѝ изключително интересно и за актуалната днес антропоцентрична лингвистична парадигма, предоставила ни надеждната за нейните цели и фокус оптика на прагматиката, психолингвистиката и когнитивната лингвистика. Преди да се обърнем към тях обаче е важно традиционната лингвистика да ни е предоставила основата, а именно – доколкото е възможно строга класификация и изчерпателна характеристика на наличното в езика, за да търсим по-късно подробни отговори на това *как* то участва в построяването и интерпретацията на изказванията и най-важното – когнитивните основи на причините *защо* функционира така и *защо* се пази и до днес. Точно този първи етап е предложен във въпросната монография относно един неклассифициран адекватно досега фрагмент от езиковата система, а именно – вокативните форми.

Поставените в изследването задачи безспорно са **уместни** с оглед на това, че проблемите, залегнали в основата им, до момента са решени само частично. Научното съчинение запълва именно тази празнота. Първата задача е да се подкрепи с аргументи твърдението за непадежния статус на вокатива в българския език. По пътя към крайната цел е напълно логично работата да стартира оттук, като се има предвид, че едва след средата на ХХ век в българската граматика се признава по-категорично очевидният факт за липсата на системно изразена морфологична категория падеж в съвременния български език, което съответно би трябвало да засяга и звателните форми. Втората задача е свързана с пълното и системно представяне на статута на тези форми, след като те не са падежни.

На първата задача са посветени глави Първа, Втора и Трета от монографията. Първа глава обстойно проследява функционирането и развоя на звателните форми в старобългарския и среднобългарския езиков период, както и отражението му от изследователите, а Втора – представянето на категориите на именната система във възрожденските граматиките с фокус върху падежа и съответно върху вокативните форми. Трета глава отразява описанието на същите въпроси в новобългарските системни граматиките и някои монографични изследвания.

Така тези глави в своята последователност се превръщат в аотирана история на българската лингвистична мисъл по въпроса (с уместни коментари от К. Куцаров в необходимите места, а където се налага – аргументирано критични) в присъщия на автора стил – достатъчно пълно, логично и с внимание към детайла. Навсякъде минава обединяващата нишка на идеята, че генезисът на вокатива е различен от този на падежа (напр. на стр. 10, 40, 85, 97), като за доказателство се изтъкват фактите, че в дефинициите на вокатива липсва въпрос, който да подсказва падежа, а също и че процесите на развитието му имат своя специфика и не са в синхрон с разпадането на падежната система (стр. 16). Авторът подчертава, че българските книжовници – автори на граматики, включително до средата на XX век, не са могли лесно да преодолеят стереотипа за наличието на падеж в българския език, а оттук – и на характеристиката на вокатива като падежно значение. Ясно е маркирано разчупването на този стереотип след средата на миналия век, както и зараждането на идеята за отделна морфологична категория (която преди К. Куцаров научно некоректно е наричана по маркирания си член – вокатив).

На авторското виждане за категориалния статус на вокатива е посветена последната Глава четвърта от монографията (стр. 111 – 123). Прави впечатление по-ограниченият ѝ обем в сравнение с останалите глави, които в известен смисъл са фон за основната теза относно морфологичната категория *апелативност*. Но пък трябва да подчертая, че в типичния за К. Куцаров лапидарен и изчистен стил в нея е казано всичко релевантно за същността на звателните форми, като не е оставена без внимание и тяхната употреба в съвременната реч, и аргументирано е представена морфологичната категория. Така че втората поставена задача също е изпълнена. Тези идеи всъщност са изказани и в монографията на кандидата, посветена на лексемните класове (стр. 258 – 261).

За мен са любопитни и твърденията за семантиката и синтактичната употреба на звателните форми. Струва ми се, че те биха могли да бъдат малко по-широко разгърнати. Разбира се, доц. Куцаров внимателно е уговорил теоретичния периметър на изследването, но смятам, че дори описание в рамките на дескриптивната лингвистика се нуждае от коментар на функциите на дадена езикова единица, защото иначе *теоретичното очертаване* на нейната същност и семантика не би било пълно. Всъщност самият автор е сметнал за необходимо да спомене основни функции, но би било интересно към коментара да се добавят още някои подробности. Биха могли например да бъдат очертани по-детайлно условията за сближаването на вокатива с императива. В съществуващата литература по въпроса са описани предимно колокации на звателна форма и императив, на това се обръща внимание и в разглежданата монография (с. 114). Но има и други случаи на транспозиция на императивните функции към вокатива без наличие на императив, при които влияние оказват други лингвистични или екстралингвистични средства: интонация, жестове, контекст... Би било интересно да се разгърне малко по-подробно от синтактична гледна точка и твърдението за *функционирането на звателните форми в службата на подлог* (с. 115), след като според приетото разбиране съответните форми служат за обръщение, което се смята за синтактично независимо. Тук би било интересно да се споменат условията, при което това се случва, както и връзката между подлога и сказуемото в тези изречения. Например любопитен е описаният случай с желателни изречения от типа: *Госпожице Кара, бихме искали да ни предложите вариант*, защото излиза, че звателната форма е подлог на подчиненото изречение и същевременно „откъсната“ от него чрез главното изречение. Това се променя при съвсем малка модификация: когато субектът на втория глагол е същият като този на първия, срв. *Госпожице Кара, бихме искали да Ви предложим вариант*. А твърдението за функционирането като приложение визира само

случаи при местоимение във 2 л. ед. ч. (*Ах ти, щуравелке!*), но нищо не се говори за подобни случаи със собствено име, като напр. *Мими, чаровнице, ще дойдеш ли?*

Въпреки тези коментари обаче намирам задачите, която авторът си поставя, за изпълнени. Доц. Куцаров прави това последователно, с твърда логика, като аргументира наличието на още една морфологична категория в рамките на съществителното, наречена *апелативност*, с две граматични значения – *звателност* ~ *незвателност*, прилагайки непротиворечива терминология, което до момента не е правено.

Както казва самият К. Куцаров в самооценката си, че най-мощно и приносно е неговото изследване върху частите на речта, на които са посветени успешно защитеният докторат за присъждане на научната степен д.ф.н. и издадената по-късно на тази база монография: *Българските лексемни класове и учението за частите на речта*, София, 2022. Тя съдържа редица иновативни решения и предлага аргументирана и оптимизирана система на частите на речта (предпочитаният термин от автора е *лексемни класове*), като с това обогатява както теорията, така и практиката в тази област на знанието за съвременния български език. Трудът внася свеж поглед върху съществуващия от дълги години в българското езикознание унифициран класификационен модел, който се отличава със „закостенялост и консерватизъм“ (с. 5). Този демонстриран досега консерватизъм е очевиден за всички, проявяващи интерес към проблематиката, и прави впечатление на фона на други лингвистични школи, като например рускоезичната (в нея освен посочените от автора разнообразни концептуални модели съществуват още по-нови фундаментални изследвания – осъществени през когнитивнолингвистичната призма), така че предложеният нов поглед е напълно навременен. Изследването предлага реструктуриране в досегашната парадигма на частите на речта, като извежда 12 лексемни класа, строго следвайки избрани аргументирани критерии.

В обобщение на научния принос на кандидата трябва да подчертая, че изследванията му безспорно предлагат развиване и надграждане на постигнатото в българското, а и в славянското езикознание. Като цяло те се отличават с оригиналност, иновативност и приносен характер. Впечатляваща е прецизността на научния му барометър да открива неуточнени моменти или несъвършенства в структурното описание на българския език, както и научната смелост да попълни тези празноти с оригинални идеи и нестандартни, но винаги аргументирани решения. Възхитително е и паралелното съществуване на информативност и лаконичност в стила му.

3. Критични забележки и препоръки

(вж. т. 5. на образеца за рецензия за „професор“).

Препоръките ми към доц. д.ф.н. Константин Куцаров са да продължава да развива научно-изследователския си потенциал. Научният колегиум очаква и други негови оригинални идеи, които да обогатят теоретичния пейзаж както на българското, така и на славянското езикознание.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от доц. д.ф.н. Константин Иванов Куцаров, **отговарят на всички изисквания** на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатът е представил **достатъчен брой научни трудове**, които не са използвани при участието му в предишни процедури. Изследванията са с **оригинални научни и приложни приноси**. Те имат както безспорна значимост за научното поле на българистиката и

теоретичната лингвистика, така и практическа приложимост и са полезни за учебната работа. Аз самата ги използвам редовно за научна база и съпоставка в лекциите си по Морфология на съвременния руски език със студентите във ФФ.

Научната и преподавателската квалификация на доц. д.ф.н. Константин Куцаров е **несъмнена**. Постигнатите от него резултати в учебната и научно-изследователската дейност не само **напълно** съответстват на минималните национални изисквания, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ, но и по много от показателите ги надхвърлят.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, намирам за основателно да дам своята **положителна оценка** и да **препоръчам** на уважаемото научно жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Филологическия факултет за **избор на доц. д.ф.н. Константин Иванов Куцаров на академичната длъжност „професор“ в ПУ „Паисий Хилендарски“** по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология, специалност Български език (Съвременен български език).

18 април 2024 г.

Изготвил становището: .....

(подпис)

(доц. д-р Юлиана Чакърва)

(ак. дл., н. ст., име, фамилия)